

david grossman a világ végére

scolar

A Meron-hegy csúcsán megállnak egy kilátónál. Újjáépítették a rokonok és a barátok Uriel Perec főhadnagy emlékére, aki „Ofirában született 5737. (1977) kiszlév⁴⁸ havának 2. napján, és Libanonban esett el 5758. (1998) kiszlév havának 7. napján. Cserkészként és katonaként hűséges volt a Tórához és a hazájához” – olvassa Avram, s mindketten északra néznek, a lila párába burkolózó Hermonra, a Hula-völgyre meg a zöld Naftali-hegyvonulatra. Büszke szerénységgel még egyszer vállon veregetik magukat, és megpróbálják megbecsülni, hány kilométert tettek meg. Testüket újfajta, ismeretlen energia árasztja el. Lábikrájukban összegyűlik az erő, s amikor fölveszik a hátizsákjukat, úgy érzik, mintha úsznának a levegőben.

– Idefönt aludjunk?

– Hideg lesz itt. Kicsit talán lejjebb kéne ereszkednünk. Ne induljunk el a lefelé vezető úton?

– Én előbb szeretném körbejárni a hegycsúcsot – nyújtózik Avram, és kirázogatja a karját –, akkor is, ha az út nem arra vezet.

– Akkor menjünk körbe – egyezik bele örömmel Ora. – Nem muszáj ragaszkodnunk a turistaúthoz.

Hurkot írnak le a hegycsúcs körül, s most először a kutya szalad elől. Időnként megáll, rájuk néz, bevárja és tekintetével sürgeti őket, aztán továbbfut. A levegőt földszag és virágillat járja át. A fatörzsekre borostyán kúszik, s a tölgyek és a galagonyabokrok között olykor júdásfák színes lángjai lobbannak fel. A masszív szederfa gyökereiből vékony ágak nőnek ki, mint ujjak egy hatalmas, nyitott tenyérből, a fa teste pedig kéregtelenül pucér, színe és textúrája már-már zavarbaejtő, akár az emberi meztelenség, akár egy női test.

Ora hirtelen megáll. – Figyelj csak, el kell mondanom valamit. Kezdetről fogva mardos, de nem tudtam rászanni magam. Akarod hallani?

– Ora – mondja Avram feddő hangon.

– Szóval amikor elbúcsúztam tőle, Ofertől, amikor elvittem a katonai gyülekezőhelyre, volt ott egy tévéstáb. Lefilmeztek bennünket.

– Igen?

– A riporter megkérdezte Ofert, mit szeretne nekem mondani búcsúzólul, mire Ofer megeresztett valami mosolyszerűt, s azt fe-

lelte, főztek neki ezt meg azt, már nem emlékszem pontosan, mit, aztán ott a kamerák előtt a fülembe súgott valamit.

Avram megáll, vár.

– Azt... – Ora nagy levegőt vesz, szája legörbül –, hogy ha... ha ő...

– Igen? – suttogja Avram. Szeretne erőt adni Orának, de teste akaratlanul úgy reagál, mintha ütést várna.

– Hogy ha ővele történik valami, hallod, amit mondok? Ha ővele történik valami, akkor azt akarja, hogy menjünk el az országból.

– Hogyan?

– „Ígérd meg, hogy elmentek az országból.”

– Ezt mondta?

– Szó szerint.

– Mindnyájan?

– Azt hiszem. Arra se volt időm...

– És megígérted?

– Nem hiszem, nem is emlékszem, annyira meg voltam döbbenve.

Gyalogolnak tovább, testük meggörnyed. – Ha meghalok – suttogta a fülébe Ofer –, menjetek el az országból. Menjetek el innen, nincs itt keresnivalótok.

– És az a legnyomasztóbb, hogy ez nyilvánvalóan nem abban a pillanatban pattant ki a fejéből. Előre végiggondolta. Eltervezte.

Avram léptei súlyosan dobbannak az úton.

– Várj, lassíts egy kicsit.

Avram gorombán megdörzsöli arcát és fejét. Hideg verejték ütözik ki rajta. Ez a két szó jött ki Ora száján: *Ha meghalok*. Hogy tudta őket kimondani? Hogy jöttek át a torkán?

– Mikor Adam volt katona, ő egyszer azt mondta, ha történik vele valami, azt akarja, hogy állítsunk egy padot az emlékére a Tengeralattjáróval szemben.

– Milyen tengeralattjáróval?

– A Sárga Tengeralattjáróval. Az egy talpioti zenés szórakozóhely, ahol időnként a zenekarával játszik.

Némán gyalogolnak tovább, észre se veszik a többi kirándulót, akik mellett néha elhaladnak. Egy sziklából vájít régi szőlőprés mellett leülnek. A prés medencéjének vizében szalamandrák úsz-

kálnak. Vaddisznók rágta, zöld gyomcsomók hevernek szanaszét. Ora és Avram szótlanul leül, erőt gyűjt.

– És azóta valahogy... hogy is mondjam... ha nem tudom elhessegetni ezeket a gondolatokat, gyalogolás közben folyton úgy érzem, hogy az országtól is búcsúzom.

– Nem mész el – mondja Avram határozottan, szinte pánikban. – Nem mehetsz el.

– Nem mehetek?

– Gyerünk. Induljunk.

Avram összeszorítja az állkapcsát, gondolatokat, szavakat zúzósszé. Azt akarja mondani, hogy Orának csak itt, ezen a tájon, a sziklák és a ciklámenek között, csak héberül, csak ebben a napfényben van bármi jelentése. De ez szentimentálisan és megalapozatlanul hangzik, ezért semmit se szól.

Ora főlegyenesedik. Hirtelen eszébe jut, hogy Ofer sejtett valamit Avramról. Hogy kis híján azt mondta: „Ha ez velem is megtörténik, ha ez továbbmegy a következő generációra, akkor nincs, ami benneteket itt tartson.” – Mindenesetre – mondja Ora halkán –, ha elmegyek, az nem csak az ország miatt lesz.

– Ora...

– Ne gondolj rá. Ne gondolj most erre, ne rontsuk el a szép panorámát. – Szája remeg. Vadul az ajkába harap.

Mellette Avram húzza a lábát, s minden lépésnél szörnyű ólom-súly nehezedik rá. Ora talán ezért mesél nekem Oferről, gondolja, hogy legyen itt valaki, aki majd emlékszik rá.

– Avram. – Utolsó erejével Ora kirántja magát a hallgatás ingoványából.

– Tessék, Orele.

– Tudod, mihez volna kedvem?

– Mihez volna kedved? – Mélabúja kellős közepén önkéntelenül elmosolyodik. Csak kérned kell, gondolja Avram, s fellobban benne valami.

– Holnap vagy holnapután szeretném levágni a hajadat.

– Miért, mi baj veled?

– Semmi baj. Ez csak olyan vágy, mint hogy megmásszam a magas hegyeket.

– Nem tudom. Meglátjuk. Hadd gondolkodjam rajta.

Tiszta és éles a levegő. Bodorrózsabokrok virulnak a gyalogút két oldalán rózsaszínben, fehérben. Avram arra gondol: „Mindig egyik dologról a másikra ugrál. Mindig mindenben benne van.”

– Ki szokta vágni a hajadat? – dobja fel a kérdést Ora kimért könnyedséggel.

– Azelőtt volt egy borbély barátom a Ben Jehuda utcán, ő vágta szívességből.

– Ühüm.

– De az utóbbi években általában Neta, úgy félevenként. – Újjaival végigszántja ritkás, hosszú haját, amely lobog a szélben. – Talán tényleg rendbe kéne hoznod egy kicsit.

– Meg sem érzed, nem fog fájni.

Talpak alatt üres makk-kupacsok roppannak. Hús szellő legyezi őket. A ligetet piros, kék és lila szellőrózsák pötytyözik. Újfajta meghittség lebeg bizonytalanul kettejük között.

– Tudod – mondja Ora –, tegnapelőtt óta, azóta, hogy kicsit mind a ketten kihevertük a sokkot, vagyis amikor úgy éreztem, te is jobban vagy, ez ugye nagyjából tegnapelőtt volt?

– Igen?

– Igen, miután aznap éjjel írtam a füzetbe. Azóta észrevettem, hogy amit csak látok, tájat, virágot, sziklát, a föld színét, a napszakok különböző fényeit – széles, körbefutó karmozdulatot tesz –, mindent a világon, téged is, meg a történeteket, amiket mesélek, kettőnket, ezt a jácintot itt – oda is biccent a virágnak –, most mind megpróbálom alaposan bevésni az emlékezetembe, mert ki tudja – pajkos grimaszt vág Avram felé, de nem fakaszt vele nevetést –, hátha most látom őket utoljára.

– Semmi baja nem lesz, meglátod, Ora. Haja szála se görbül.

– Megígéred?

Avram felvonja a szemöldökét.

– Ígérd meg. – Vállát nekilöki Avraménak. – Mibe kerül, örömet szerzel egy öreg hölgynek.

Újabb kilátó mellett mennek el, mely Jozsef Bukis emlékét őrzi, aki 1997. július 25-én esett el:

*Annyi a szépség itt a világon,
Város és falu, madár az ágon,
Csak figyelj jól, nyisd ki szemed,
S minden csodáját észreveszed.*
(Leah Goldberg)

Emlékezz, gondolja Avram, miközben rohan körbe saját agyában, s neki-nekiütköznek a falainak. Ez a fej, amit kiürítettél, ki-radíroztál, bemocskoltál, amit megtöltöttél szeméttel meg szarral, most el fog raktározni minden szót, amit Ora kimond, mindent, amit Oferről elmesél. Add meg neki legalább ezt, mi mást adhatnál? Egyebed sincs, csak ez a rohadt, beteg memóriád.

– Arra gondoltam – veti föl egy idő után óvatosan Avram –, nem lehet-e, hogy kicsit Adam operája is befolyásolta, amikor ezt mondta neked?

– Ami a száműzetésről szól? Ahol egy hosszú konvojban mindenki kivándorol?

– Talán.

Ora nyaktól derékig elvörösödik. Ő is ugyanezt a gondolatot dédelgette magában. És most Avram is. Hihetetlen, ahogy megtanulja, hogyan szője bele saját szálait az ő kárpitjába. Könnyedén ringatózva állnak. Lábuknál a Meron Nemzeti Park nagy, zöld területei, erdői, sziklás hegyei. Avram megint arra a nőre gondol, aki a vörös zsineget gombolyítja le maga mögött. Lehet, hogy ez valójában köldökszínór, amely őbelőle jön, és sosincs vége? Egyre több férfit, nőt és gyereket képzel maga elé, akik özönlenek a városokból, falvakból, kibucokból és *mosavokból*, hogy zsinegüket az övéhez kössék. Széttérülő, vörös kárpitot lát odalenn egy pillanatig, mindenfelől hozzákapcsolódik egy vékony, vérző háló, amely csillog a napfényben.

– Van ebben a túrában valami speciális, nem? – kérdezi Avram később.

Ora felocsúdik gondolataiból, és elneveti magát. – Mondhatom, nem is egy.

– Nem, én magára a gyaloglásra gondolok, hogy egyik ponttól a másikig kell menni, kihagyni semmit sem lehet. Mintha az

útvonal arra idomítana bennünket, hogy az ő tempójában haladjunk.

– Annyira más ez, mint a normális életem az autókkal, a mikroval meg a számítógéppel, ahol egy gombnyomással kiolvastasz egy egész csirkét vagy elküldesz egy üzenetet New Yorkba. Jaj, Avram – nyújtóztatja a karját, és szívja be az éles hegyi levegőt –, ez a trappolás sokkal inkább nekem való. Lehetséges, hogy egész életünket eltölthetnénk úgy, hogy csak megyünk, megyünk, és sosem érünk oda?

Letérnek az ösvényről, és találnak egy gyönyörű, zöld párnát, hanyatt fekvé elnyújtóznak a meleg földön, szemben a nappal. Délután van, Ora feje mellett egy géorrh, amely már túl van a beporzáson, és most hullatja kék szirmait, mielőtt kiszáradna. Ora testébe valami őserő szívódik fel az alatta lévő hegy földjéből, szikláiból. A kutya kissé távolabb nyúlik el, és nagy műgonddal nyalogatja, tisztogatja magát. Avram kiveszi hátizsákjából Ofer sapkáját – „Selah zászlóalj, C század, A srácok” –, és betakarja vele az arcát. Ora is sapkát borít az arcára. Elálmosodik a meleg napsütésben. Körülöttük mozdulatlan csend. Ora ujjai mellett egy pirinyó bogár furakszik át a lehullott pipacsszirmokon. Térdénél egy írisz nyitogatja kék szirmait, csábítgatja az elhullott géorrh hódolóit.

– Az előbb, amikor annál a kilátónál álltunk – mondja Ora halkán a sapka alól –, mikor lenéztünk a Hula-völgybe, és olyan gyönyörű volt azokkal a tarka mezőkkel, rájöttem, hogy Izrael nekem mindig ilyen.

– Milyen?

– Valahányszor találkozom veled, az kicsit mindig búcsúzkodás.

Sapkája alatt Avram szeme előtt futólag felbukkan egy arab újságdarab, amelyet az Abbaszija börtön latrinájának vödörében látott. A rákenődött ürüléken át sikerült kisilabizálnia egy rövid cikket arról, hogy Tel-Aviv főterén előző éjjel kivégeztek több miniszterhelyettest és tizenöt haifai meg környékbeli polgármestert. Néhány napon és éjszakán át meg volt győződve, hogy Izrael már nem létezik. Később rájött a csalásra, de valami összetört benne.

Nyitott szemmel fekszik a sapka alatt. Eszébe jutnak a vég nélküli autózások Tel-Aviv utcáin Orával és Ilannal, miután kijött a

kórházból. Minden valódinak és élőnek látszott, mégis olyan volt, mint egy nagy színjáték. Egyik ilyen autózásuk közben azt mondta Orának: – Jó, nagyon szép, hogy azt mondjuk, amit Herzl, hogy *Ha akarjátok, nem mese*, de mi lesz, ha már nem akarjátok? Mi lesz, ha többé nem érdekel benneteket ez az akarat?

– Milyen akarat?

– Hogy ne maradjon csak mese.

A közeli bozótból fogolycsapat röppen fel heves szárnycsapásokkal, a kutya csalódottan bújik elő.

– S az ilyen pillanatokban – mondja Ora a sapkán át – mindig arra gondolok: ez a hazám, nincs hová mennem. Hová mennék? Mondd meg, hol bosszankodhatnék ennyit mindenem, és egyáltalán, kinek kellenék? Közben meg tudom, hogy ennek itt, ennek az országnak tényleg nincs esélye. Nincs, és kész. Érted? – Lekapja arcáról a sapkát, felül, és meglepődik, mert már Avram is ül, és őt nézi. – Ha logikusan végiggondolod, ha sorra veszed a számokat, a tényeket, a történelmet, mindenféle illúzió nélkül, akkor kiderül, hogy nincs esélye.

Váratlanul, mint valami idétlen színielőadáson, a zöld mezőt pár tucat katona özönlí el, s futólépésben két oszlopba fejlődnek Orától és Avramtól jobbra és balra. Átizzadt ingükön ez a felirat: „Hadtáptiszti Kiképzés”. Harminc-negyven erős, de kimerült fiatalember, élükön egy törekeny, szőke katonanő, aki idegesítő daltlamot énekel:

– *Tem-em-em-em-em!*

A fiúk pedik harsányan rávágják: – A cél a szép Rotem.

– *Tem-em-em-em-em!*

– Hadicélunk Rotem!

Mit mondasz egy hatéves kisfiúnak, a nyápic Ofernek, aki óvodába menet egy reggel szorosán átkarol a biciklin, és óvatos hangon azt kérdezi: – Mami, ki van ellenünk? – S amikor arról faggatod, pontosan mire gondol, türelmetlenül világossá teszi: – Ki gyűlöl bennünket a világban? Milyen országok vannak ellenünk? – És persze te őrizni akarod körülötte az ártatlan és gyűlöletmentes világot, és azt feleled neki, hogy akik ellenünk vannak, azok nem

mindig gyűlölnek bennünket, csak régóta veszekszünk különféle dolgokon egyik-másik szomszédos országgal, ahogy időnként az óvodások is összevesznek, sőt összeverekszenek. De apró keze szorosabbra fonódik a hasadon, és követeli az országneveket, akik ellenünk vannak, hangjában sürgetés, hegyes áll a hátadba fúródik, úgyhogy sorolni kezded: Szíria, Jordánia, Irak, Libanon. De Egyiptom nem, velük békét kötöttünk! – mondod vidáman. – Sokat háborúztunk velük, de mostanra megbékéltünk. – Magadban pedig arra gondolsz: bárcsak tudná, hogy ő Egyiptom miatt jött a világra. De Ofer pontosságot követel, nagyon gyakorlatias gyerek, fontosak neki a részletek. – Egyiptom tényleg a barátunk? – Nem egészen – ismered be –, még most sem akar igazán barátkozni velünk. – Szóval ellenünk van – jelenti ki Ofer komolyan, és rögtön megkérdezi, vannak-e más „arab országok”, s addig nem tágít, míg mindet meg nem nevezed: – Szaúd-Arábia, Líbia, Szudán, Kuvait és Jemen. – Érzed a hátad mögött, ahogy szája tanulja a neveket, s akkor a listához még hozzáteszed Iránt: nem arabok ugyan, de nem is kifejezetten a barátaink. Kis szünet után halkán megkérdezi, van-e még, mire eldünnyögöd: – Marokkó, Tunézia, Algéria – és akkor eszedbe jut Indonézia, Malajzia, Pakisztán meg Afganisztán, végül Üzbegisztán meg Kazahsztán –, ezek a *sztárok* nem hangzanak nagyon bizalomgerjesztően, na kicsim, itt is vagyunk az óvodánál! – Amikor lesegítet a bicikliről, valahogy súlyosabb, mint máskor.

A következő napokban Ofer egyre figyelmesebben hallgatta a híreket. Amikor mélyen elmerült a játékban, a félóránkénti híradás előtt akkor is felélénkült. Titokban, akár egy kém, a konyha felé oldalgott, mintegy véletlenül megállt az ajtóban, és hallgatta a rádiót, ami mindig szólt. Ora nézte, kicsi arcát hogyan torzítja el a harag és a félelem, valahányszor arról adtak hírt, hogy egy összecsapásban meghalt egy izraeli. – Szomorú vagy? – kérdezte Ora, amikor Ofer sírva fakadt, miután újabb bomba robbant a jeruzsálemi piacon. – Nem szomorú vagyok, hanem dühös! – toppantott a gyerek. – Minden emberünket megölik! Nemsokára nem marad senki! – Ora vigasztalni próbálta: – Van erős hadseregünk, és vannak nagyon nagy és erős országok, akik megvédenek bennün-

ket. – Ofer szkeptikusan fogadta ezt az információt. Tudni akarta, pontosan hol vannak ezek a baráti országok. Ora kinyitotta az atlaszt: – Például itt az Amerikai Egyesült Államok, itt van Anglia, és itt van még néhány másik barát. – Gyors általánosítással végighúzta kezét néhány európai országon, amelyekben ő maga se bízott különösebben. Ofer meglepve nézett rá. – De hát ezek mind messze vannak! – kiáltotta, mint aki nem érti, anyja hogy lehet ilyen ostoba. – Nézd, hányat kell lapozni köztünk meg ököztük!

Pár nap múlva Ofer azt kérte Orától, mutassa meg neki azokat az országokat, amelyek „ellenünk vannak”. Ora megint kinyitotta az atlaszt, és egyenként rámutatott az országokra. – És mi hol vagyunk? – Szemében remény csillant: hátha ők másik lapon vannak. Ora a kisujjával Izraelre mutatott. Ofer szinte felnyűszített, tiszta erőből anyjába kapaszkodott, s egész testével belefúrta magát, mintha vissza akarna bújni belé. Ora magához ölelte, simogatta, vigasztaló szavakat dünnyögött neki. Ofer bőrére átható izzadság lepte el, már-már egy felnőtt izzadsága. Amikor Orának sikerült maga felé fordítania az arcát, szemében valami olyat látott, amitől görcsbe rándult a gyomra.

Az ezt követő napokban Ofer szokatlanul csendes lett. Még Adam se tudta felvidítani. Próbálta Ilan is, Ora is. Hollandiai nyaralással kecsegtették, sőt még kenyai szafaritúrával is, de hiába. Ofer levert maradt, fásult és magába forduló. Ora ekkor fogta föl, hogy saját jókedve mennyire ennek a gyerekeknek a vidámságától függ.

– A nézése – ingatta a fejét Ilan. – Nem tetszik a tekintete. Ez nem gyerektekintet.

– Ahogy ránk néz?

– Mindenre. Nem vetted észre?

Talán észrevette, persze hogy észrevette, de mint általában („Ismeresz – mondja most Avramnak, ahogy lefelé ballagnak a Meron-hegy oldalán. – Tudod, hogy vagyok az ilyesmivel”), egyszerűen nem akart gondolni arra, amit látott, nem akarta észrevenni a jeleket, és semmiképp sem akart róluk beszélni, abban a reményben, hogy majd elmúlnak. De Ilan kimondta, meghatározta, józanul és nyersen szavakba foglalta, amitől mindez valóság lett, megnőtt, megsokszorozódott.

- Mintha tudna valamit, amit mi még nem merünk...
- Ne aggódj, ez egy ilyen időszak. Ebben a korban gyakori az ilyen félelem.
- Ora, szerintem nem.
- Ora kényszeredetten fölnevetett. – Nem emlékszel, Adamot hároméves korában folyton az foglalkoztatta, hogy éjjel is vannak-e arabok?
- De ez valami más, Ora. Az az érzésem, hogy...
- Tudod mit? Vigyük el egy napra a lovastanyára, egyszer...
- Néha az az érzésem, hogy úgy néz, mintha...
- Vegyünk egy papagájt! – vágta rá Ora kétségbeesetten.
- ...mintha már kimondták volna a halálos ítéletünket.

Aztán Ofer számokat akart. Amikor meghallotta, hogy Izraelben négy és fél millióan élnek, ez lenyűgözte, sőt megnyugtatta. Hatalmasnak tűnt neki ez a szám. De két napra rá új gondolata támadt („Mindig iszonyú logikus gondolkodású gyerek volt – mondja Ora Avramnak –, és ezt nem örökölte se tőled, se tőlem, ezt az elemző, céltudatos elmét”), és azt akarta tudni, hányan vannak ellenünk. Addig nem nyugodott, amíg Ilan pontosan ki nem derítette neki a világ összes muszlim országának lakosságát. Ofer ekkor előszedte Adamot, hogy segítsen neki az összeadásban, és bezárkóztak a szobájukba. – Mit csinál az ember egy ilyen gyerekkel, aki hirtelen megtudja élet és halál tényeit? – kérdezi Ora Avramot, mikor elmennek egy drúz katona sziklába vésett síremléke előtt. „Isten bosszulja meg Salah Kassem Tafesh őrmester kiontott véréért – olvassa szeme sarkából Avram, miközben Ora előresiet. – Elesett Dél-Libanonban, a terroristákkal folytatott összecsapásban 5752. niszán havának 16. napján, 21 évesen. Emléked szívünkben él.”⁴⁹

– Mit csinál az ember egy ilyen gyerekkel? – ismétli Ora lebiggyedő szájjal. Egy olyan gyerekkel, aki a zsebpénzéből egy narancsszínű kis spirálfüzetet vesz, és ceruzával mindennap beírja, hány izraeli maradt a legutóbbi terrortámadás után. Vagy aki széder este⁵⁰ Ilan rokonainál egyszer csak sírva fakad, hogy ő nem akar többé zsidó lenni, mert minket mindig csak öldösnek és gyűlölnék, és ezt onnan tudja, hogy minden ünnep erről szól.

A felnőttek egymásra néznek, az egyik sógor azt mondja, ezzel tulajdonképp nehéz vitatkozni, mire a felesége: – Ne légy már paranoiás –, a sógor pedig ezt idézi: – *Minden egyes nemzedékben támadnak olyanok, akik a vesztüinkre törnek.*⁵¹ A feleség azzal vág vissza, hogy ez nem tudományos tény, és talán a saját szerepünket is meg kéne vizsgálnunk ebben az egész *vesztüinkre törési* ügyben, erre aztán folytatódik az ismerős vita, Ora, mint rendesen, az edényekkel a konyhába menekül, de hirtelen megtorpan: látja Ofert, aki nézi a vitatkozó felnőtteket, kételyeiktől, naivitásuktól rémülten, és szeme megtelik forró, látnoki könnyekkel.

– Nézd csak meg őket – mondta neki egyszer Avram, amikor hazajövele után Tel-Aviv utcáin autóztak. – Nézd meg őket. Sétálnak az utcán, beszélgetnek, kiabálnak, újságot olvasnak, betérnek a fűszereshhez, beülnek a kávézóba – percekig ecsetelte, mi mindent lát a kocsablakból –, miért gondolom én folyton azt, hogy egy nagy színjátékot látok? Hogy csak azért csinálják az egészet, hogy meggyőzzék magukat, ez itt tényleg valóság?

– Túlzol – felelte akkor Ora.

– Nem tudom, talán tévedek, de nem hiszem, hogy az amerikaiaknak vagy a franciáknak állandóan és ilyen szívósan hinniük kell ahhoz, hogy Amerika egyáltalán létezen. Meg Franciaország vagy Anglia.

– Nem értem, mire gondolsz.

– Azok az országok anélkül is léteznek, hogy folyton akarniuk kéne saját létezésüket. Itt pedig...

– Körülnézek – mondta Ora kissé rekedtes, magas hangon –, és nekem minden teljesen természetesnek és normálisnak tűnik. Kicsit bolondnak, de normálisan bolondnak.

Mert én máshonnan nézem, gondolta Avram, és némán magába süppedt.

Következő nap, mesélte most Ora, Ofer egy következtetéssel és egy megoldással ébredt: ő mostantól angol, hívja mindenki Johnnak, az Ofer névre ezentúl nem is hallgat. – Mert *őket* senki sem öldösi – magyarázta meg egyszerűen –, és nekik nincsenek ellenségeik. Megkérdeztem az iskolában, és Adam is azt mondja, hogy az angoloknak mindenki a barátja. – Angolul kezdett beszélni, vagyis inkább olyan nyelven, amit angolnak gondolt, angol akcentusú

héber halandzsanyelven. S ágyát a biztonság kedvéért elbarikádozta könyvekkel, játékokkal, plüssállatokból épített golyóálló mellénnyel. És csakis úgy aludt el, ha feje mellett egy franciakulcs volt a párnán.

– Egyszer véletlenül belenéztem a füzetébe, és láttam, hogy módszeresen két szóba írja, hogy „a rabok”. Mikor szóltam neki, hogy az „arabok” egy szó, elcsodálkozott: – Azért hittem, hogy így kell írni, mert azt akarják, hogy mi legyünk rabok helyettük.

Aztán egy nap megtudta, hogy az izraeliek egy része arab. Hát én addigra már azt se tudtam, sírjak vagy nevessek. Rájött, hogy a számításai mind rosszak, és az izraeli arabokat le kell vonnia az izraeliek létszámából.

Ora visszaemlékszik Ofer dühöngésére, mikor ezt megtudta. Toporzékolt, üvöltött, elvörösödött, a földre vetette magát, és azt ordította: „Küldjétek el őket! Menjenek haza! Egyáltalán, minek jöttek ide? Nincs saját helyük?”

– És rájött egy roham, kicsit olyan, mint négyéves korában a vegetarianizmus miatt. Felszökött a láza, s én majdnem egy hétig teljes kétségbeesésben éltem. Egyik éjjel pedig azt állította, hogy beköltözött hozzá egy arab.

– A testébe? – kérdezi Avram rémulten, és tekintetét oldalra fordítja. Orának az az érzése, hogy valamiről Avram hazudott neki.

– A szobájába – javítja ki Avramot szelíden Ora. – Ez csak valami lázalom volt, hallucináció.

De közben csupa libabőr lesz, ami azt jelzi, hogy vigyáznia kell, csak éppen nem tudja, mire. Avram most, az ő szeme láttára egyszerűen megkövült. És szemébe egy fogoly merev tekintete költözött.

– Valami baj van?

Avram pillantása befelé fordul. Szégyen, rémület és büntudat ül benne. Ora egy pillanatig azt hiszi, pontosan tudja, mit lát, de a következő másodpercben hátrahőköl. Egy arab a testében, gondolja. Mit műveltek vele odaát? Miért nem beszél soha?

– Sose felejttem el azt az éjszakát – folytatja, hátha sikerül csilapítania az Avram szeméből sugárzó rémületet. – Ilan tartalékos kiképzésre ment Libanonba, a keleti szektorba. Négy hétig volt oda. Adamot a mi ágyunkban fektettem le, hogy Ofer ne zavarja.

Adamnak ez idő tájt nem sok türelme volt Oferhez. Mintha nem fogná fel, hogy Ofer fél. Képzeld csak el: Ofer ekkor, pontosan nem is tudom, talán hatéves lehetett? Adam már kilenc és fél volt, és mintha nem tudná megbocsátani Ofernek, hogy így összeomlik.

Egész éjjel ott ültem Ofer mellett, perzselt a láztól, zavart volt, és folyton ott látta a szobában az arabot, hogy Adam ágyán ül, a szekrényen, az ágy alatt, vagy az ablakból figyeli őt. Órület. Próbáltam megnyugtítani, villanyt gyújtottam, elemlámpát hoztam, hogy bebizonyítsam neki, senki sincs ott. Elmagyaráztam neki bizonyos tényeket, hogy valamiféle perspektívába helyezzem a dolgokat, én, a nagy szakértő. Az éjszaka közepén szemináriumot tartottam a konfliktus történetéről.

– És aztán mi lett? – kérdezi Avram nagyon halkán, megnyúlt arccal.

– Semmi. Beszélni se lehetett vele. Annyira kétségbeejtő állapotban volt, hogy már-már arra gondoltam, most nevetni fogsz, hogy odahívom Szamit, a sofőrünket, tudod, aki...

– Igen.

– Hogy magyarázza el neki, vagy ilyesmi. Hogy mutassa meg neki, ő is arab, mégsem ellensége Ofernek, nem gyűlöli, és nem akarja elfoglalni a szobáját. – Ora elhallgat, és visszanyel egy keserű gombócot: utolsó autótújtjuk emlékét Szamival. – Másnap reggel kilencre be voltunk jelente Oferrel a házi orvosunkhoz. Nyolckor, miután Adamot elküldtem iskolába, Ofert betekertem egy kabátba, beültettem a kocsiba, és elvittem Latrunba.

– Latrunba?

– Én egy gyakorlatias nő vagyok.

Komoly, elszánt tekintettel fölment a lépcsőn, végig a murvával leszórt úton, letette Ofert a Páncélos Erők hatalmas udvarának közepén, és azt mondta neki, nézzen körül.

Ofer hunyorgott a vakító téli napfényben. Körülötte tankok tucatjai, régiék és újak. Ágyúcsövek és géppuskák meredtek feléje. Ora kézen fogta, és odament vele az egyik nagyobb harckocsihoz, egy szovjet T-55-öshöz. Ofer szemben állt a tankkal, izgatottan. Ora megkérdezte, van-e annyi ereje, hogy felmásson rá. Ofer meglepődve kérdezte: – Szabad? – Ora fölsegítette a toronyra, aztán

ő is felkapaszkodott utána. Ofer imbolyogva állt, félősen körülnézett, és azt tudakolta: – Ez a miénk?

– Igen.

– Ez itt mind?

– Igen, és még sok van, rengeteg ilyen.

Ofer szétterjesztette karját a levegőben az előtte félkörben álló tankok felett. Némelyiket már a második világháború óta nem használták, ezeket a fémvarangyokat, vasteknősöket, legalább három háborút megélt bumfordi, ódon harcokcsikat. Ofer kérte, hogy másszanak fel egy másik tankra, aztán még egyre, meg még egyre. Megbűvölten húzta végig ujjait a hernyótalpakon, a lövegtoronyokon, a műszertároló rekeszekon, a sebességváltókon, és meglovagolta az ágyúcsöveket. Fél tizenegykor beültek a latruni benzinkút vendéglőjébe, és Ofer behabzsolt egy óriás adag görög salátát meg egy rántottát három tojásból.

– Lehet, hogy kissé primitív volt ez az én azonnali gyógyómódom, de kifejezetten hatásos. – Aztán szárazon hozzát teszi: – Emellett akkoriban úgy gondoltam, hogy ami az egész országnak jó, az a gyerekeknek is jó lesz.

A legelő kellős közepén, egy hatalmas, magányos tölgyfa tövében egy férfi fekszik. Feje alatt nagy kő, mellette a hátizsákja, melynek egyik zsebéből Ora kék jegyzetfüzete kandikál ki.

Avram és Ora esetlenül megáll mellette, fölébreszteni félnek, de a jegyzetfüzet vonzza őket. Ora lekapja a szemüvegét, és övtáskájába dugja. Fésülködés gyanánt ujjáival végigszántja kócos haját. Avrammal kölcsönös szemvillanások és homlokráncolások útján próbálják megérteni, hogyan előzhette meg őket a férfi. Nyugalmát és magabiztosságát, amellyel ilyen fesztelenül hever ezen a nyílt és védhetetlen terepen, Ora irigységgel vegyes ámulattal szemléli. Sötét, férfias arca annyira kiszolgáltatótt. Mellén úgy fekszik az a szemüveg, mint egy nagy pillangó, zsinórral a nyakába kötve.

Avram mutogatással jelzi, hogy ha Ora nem ellenzi, ő elveszi a füzetet. Ora tétovázik. A füzet kényelmesen pihen a férfi hátizsákzsebében, s Ora azon gondolkodik, nála is lesz-e ilyen helye.